

СУКОБИ СА ЧЕТНИЦИМА ОКО ЧАЧКА

Четнички штаб у Чачку још 28. октобра почиње да разрађује наређење о општем нападу четника на партизанске јединице, посебно на оне у Чачку и око њега.

Док је на Трешњици вођена борба са пожешком групацијом четника, равнгорски штаб наредио је да се четнички одреди који су заједно са партизанима учествовали у опсади Краљева повуку и крену према Чачку. Било је јасно да ће четници напасти Чачак. У опасности су се нашле и партизанске јединице у Љубићу, Преслини и свим местима између Чачка и Краљева. Трећег новембра на Ружића брду код Краљева четнички командант мајор Радослав Ђурић позвао је у свој штаб официре чије су јединице учествовале у опсади Краљева и пренео им наређење Драже Михаиловића о напуштању опсаде и повлачењу према Чачку. То је, у ствари, значило напасти Чачак и сва места од Краљева до Чачка.

Ноћу између трећег и четвртог новембра све четничке јединице су напустиле положаје код Краљева. Командир друге чете Трнавског батаљона Чачанског партизанског одреда Десимир Капларевић затекао се тада са својом јединицом на положају код Краљева. Он је записао:

„Освануо је 4. новембар са немилем вести да је наш друг комбат Богдан Капелан погинуо у близини Ужица у борби против четника. . . Значи: почетак несугласица између партизана и четника. Целога дана смо били нерасположени. . . рано смо устали. Била је киша и доста хладно време. Наређено нам је да се повлачи Прва трнавска чета са положаја и то у правцу Чачка. Наравно, било нам је врло тешко ово место напустити, напустити фронт према смртном непријатељу. Идемо према Чачку, тихо, замишљено. Наређено нам је да разоружавамо четнике, јер су већ пуцали на нас. . .”

1. Чачански крај у НОБ, хронологија догађаја, стр. 77—78.

Догађаји у Чачку и око Чачка су се из дана у дан компликовали. Трећег новембра разоружана је четничка поодна чета у Чачку, али су четници у Доњој Жевици истог дана разоружали партизанску стражу². Четвртог новембра четници су напали партизанску тенковску јединицу у Самаили, а у Мрчајевцима су пресрели и напали Љубићки партизански батаљон, који се враћао са положаја код Краљева, а затим су напали посаду партизанског топа и заробили је³. Са разних страна четници су се приближавали Чачку и заокруживали га. Трнавски партизански батаљон, који се такође враћао са положаја код Краљева, четници су сачекали и напали код Слатине. У краткој борби партизани су успели да разбију ову четничку групацију и да разоружају четничке стражаре код железничких станица у Заблаћу и Слатини. Драгачевски батаљон је у то време гонио четнике према Равној гори и ноћу између петог и шестог новембра водио жестоку борбу с четницима у Лорету код Пожеге. Четници су овде растерани и један број их је заробљен. На другој страни, у Доњој Треччи око 500 четника из околних села сјурило се на партизанску команду, која је убрзо савладана и сви затечени партизани су заробљени и отерани у Горњу Тречку па затим преко Мрчајеваца у Бресницу, где су четници тих дана сакупили велики број заробљених партизана.

Око 1.500 четника нагало је шестог новембра Прељину, где се налазила сасвим мала група бораца Љубићког партизанског батаљона. Четници су уопели да заузму Прељину, али су је после краће борбе поново ослободили борци Љубићког батаљона. Четници из Ибарског, Заблаћког и Пријевореког четничког одреда наваљивали су на Трнавоки партизански батаљон, који је био размештен у Липници, Рајцу и Жевици. Успели су да разбију једну партизанску чету, али су убрзо затим потучени и растерани.

Велики број партизана које су четници заробили у овим борбама затворен је по разним четничким командама и затворима, а највише заробљених партизана било је у Бресници.

После акција и провокација по околним селима, четници су између шестог и седмог новембра 1941. године кренули у општи напад на Чачак. Главнину четничких снага чинили су Јелички, Ибарски и Котленички четнички одреди. Заједнички штаб четничких одреда издао је заповест којом је одредио време, правце и распоред за напад⁴.

Врховни штаб НОПОЈ је шестог новембра упутио из Ужица у Чачак Бранка Пољанца, члана Врховног штаба, са задатком да

2. Исто, стр. 139.

3. Исто, стр. 141—142.

4. Историјски архив Чачак, фонд I, НОБ, бр. 64: *Чачански крај у НОБ, хронологија догађаја*, Чачак 1968, стр. 148—149.

помогне руководству Чачанског партизанског одреда у припремама за разбијање четничке блокаде града⁵. Кад је партизанима у току борбе нестало муниције, на тражење штаба Чачанског одреда из Ужица је шестог новембра око 22 часа, у време најжешћих борби, стигао у Чачак воз са два вагона пушчане муниције⁶.

Иако марљиво припремљен и добро смишљен, напад четника на Чачак завршио се потпуном победом партизана. Тадашњи командир чете у Трнавском батаљону Милутин Стојић овако описује борбу против четника у Чачку:

„ . . . Наш батаљон је смештен у Основној школи, а ми долазимо у Штаб одреда да се упознамо са новонасталом ситуацијом. Друг командант одреда изнео је ултимативно писмо мајора Ђурића и на њега дао одговор. Долази командантов заменик и тражи један митраљез и неколико партизана из Трнавског батаљона да би помогао нашим људима који се у Прељини боре против четника. Командант је дозволио и борци су отишли. После неколико сати дошли су и дотерали плен: три топа, неколико пушкомитраљеза и тешких митраљеза и један добар део четника. Опште весеље. Око три часа поподне један тенк се шепури и иде преко Алваџинице. Изгледа да се спрема напад, који почиње у четири часа поподне. Са свих страна почиње огорчена борба. Четници су запосели положај и на ватру одговарају ватром. Борба је све жешћа и око два сата по поноћи достиже врхунац. Кад су највише наваљивали и када су се највише надали да изврше пробој, наши партизани нашли су им се иза леђа и сложено загрмили: „Ура!“. Четници су бежали главом без обзира. Партизани су заробили око 400 четника. Наши борци су остатке четника терали до планине Јелице, а ујутру се вратили у Чачак. . „⁷

После пораза на Чачку највећи део четника се повлачи у правцу Равне горе, а остаци Моравичког, Јеличког и Чачанског четничког одреда бежали су преко Драгачева и сакупили се поново у Каони. Ту је формирана нова четничка групација, која је носила назив: Јеличко-моравички четнички одред. На челу нове четничке групације нашао се Милоје Мојсиловић, који је сам себи прикачио назив војвода „евети Илија“. С њим и око њега убрзо се окупила група у којој су се нашли већ познати зликовци: Божо Ћосовић Јаворац, Ђуро Смедеревац, Милинко Милутиновић, Рашо Шипетић, Радиша Милићевић, Новица Цогољевић, Милош Бајовић, Станко Пајовић и други. Они су под притиском партизанских чета

5. Чачански крај у НОБ, хронологија догађаја, Чачак 1968, стр. 145.

6. Исто, 149.

7. Чачански крај у НОБ. Пали борци и жртве, стр. 78.

постепено уз[^]мицали преко Драгачева и зауставили се на Венцу, у селу Лиси код Ивањице. Ту ће настати једно од највећих мучилишта за партизане на простору Драгачева и Моравице.

Током борби око Чачка и у Чачку четници су заробили велики број партизана. Највећи број заробљених терали су у село Бресницу, с намером да их одатле терају у Крагујевац и предају Немцима. Деветог новембра у Бресници се налазио читав логор заробљених партизана. Било их је око 300. Тог дана само један вод Четврте љубићке партизанске чете напао је четнике у Бресници, муњевитом акцијом их растерао и ослободио свих 300 заробљених партизана.

На разним другим местима у чачанском крају четници су ових дана појединачно убили још изванредан број партизанских бораца и родољуба, међу којима се зна за следећа имена: Нисим Алмозлино, Добривоје Бабовић, Радисав Гавриловић, Милентије Живковић, Милојко Икотиновић, Тривун Јаковљевић, Миодраг Јовановић, Ђорђе Кнол, Радош Марковић, Милорад Мијушковић, Срећко Николић, Живка Павловић, Живорад Пантелић, Станоје Радичевић, Боривоје Станић, Мијаило Томовић, Петар Милошевић...

Четници су на свим странама били потучени, али су упорно бранили своје јазбине на Равној гори. Тих дана лондонски радио је објавио говор председника избегличке југословенске владе, у коме се Дража Михаиловић проглашава за „команданта свих оружаних снага у земљи“⁸. А тај „командант свих оружаних снага“ баш тада поново шаље у Ужице свог капетана Милорада Митића да моли примирје од Врховног штаба НОПОЈ. Положај четника био је такав да је капетан Митић клечећи молио Тита да партизанима нареди обуставу даље борбе против четника. Као со на отворену рану, у једној емисији Радио-Москве тих дана објављује се да је Дража Михаиловић „вођа снага отпора у Југославији“. На Дражину молбу, упућену преко капетана Митића, Врховни штаб НОПОЈ пристао је да се поведу разговори о примирју, али под условом да четници одмах ступе у борбу против окупатора.

Нови преговори између партизана и четника вођени су у Чачку од 18. до 20. новембра. Потписан је још један споразум. Четници су тада прихватили све партизанске услове. Само два дана после потписивања споразума у Чачку, 22. новембра, Дража Михаиловић је упутио телеграм избегличкој влади у Лондону и известио да је „успео да прекине братоубилачку борбу коју је изазвала друга страна“. Ништа овом зликовцу нису значиле речи написане у споразуму. А у споразуму је утврђено да се обустављају непријатељства, да се све снаге упуте у борбу против окупатора, **да се иусте на слободу сви заробљеници** (подвукли аутори), да се **обра-**

8. Србија у рату, стр. 157.

зује мешовити ратни суд, да се заједничким снагама разоружа свака група која би била против једне или друге стране, итд.

Ужичка „Борба“ од 22. новембра 1941. године, у коментару под насловом Поводом још једног споразума, између осталог, пише:

„ ... Споразум ће остати парче хартије ако не буду дате гаранције за његово испуњење. А које су те гаранције? ..

1. Чињеницама је доказано да су јединице војно-четничких одреда код Ваљева, Мионице, Рајковића, Белановице, Рашке и у Ибарској долини нападале на партизанске јединице заједно с Немцима, недићевцима и четницима Коете Пећанца. Треба недвосмислено разјаснити ко је одговоран за ту издајничку сарадњу и према лицима која су одговорна треба поступити као што се поступа са онима који служе непријатељима српског народа.

2. Чињеницама, документима је доказано да су и саме руководеће личности из војно-четничких одреда имале преко неких лица редовне контакте и с Немцима и са Италијанима. Српском народу треба објаснити који су циљ имали ти контакти и какве гаранције има српски народ да до таквих ствари више неће доћи.

3. Чињеница је да је 360 партизана које су војно-четнички одреди заробили у Горњем Милановцу и неким другим местима предано Немцима у Ваљеву, ма да се зна каквој су страшној судбини тиме изложени. Треба пронаћи кривце за тај злочин и казнити их онако како такви злочинци заслужују.

4. Чињеница је да су неки људи из редова војно-четничких одреда зверски поступали са Србима (партизанима и њиховим породицама) које су заробили (Косјевић, Љиг, итд.). Треба пронаћи те звери и казнити их онако како такви злочинци заслужују.

5. Чињеницама је доказано да су војно-четнички одреди повучени са свих фронта против Немаца, док су партизани на тим фронтима остали, одбили све покушаје надирања окупатора и сачували ослобођену територију од непријатеља. Треба дати јаене гаранције да ће убудуће бити фронт против окупатора једини наш фронт и да ће томе фронту бити посвећене све наше војне, економске и моралне снаге.

Поздрављајући споразум који је ових дана потписан, партизани истовремено траже да се на горња питања позитивно одговори и да се у заједничкој борби про-

тив окупатора поврати оно поверење које је било изгубљено у крвавом братоубилачком сукобу у току месеца новембра. А то ће бити најбоља и једина могућна гаранција за искреност потписаног споразума. . ."⁹

Овом коментару „Борбе“, чак ни после више од 40 година, нису потребна никаква објашњења. Сумња која је у овом напису приметна штово у свакој реченици није била без основа. Споразум потписан у Чачку убрзо је постао „само празна хартија“. Уосталом, ни ранији договори и споразуми нису били ништа друго. Четници су тих дана били загазили дубоко у издају и за њих повратка на неке друге норме више није ни било. Није било више ни времена за преговарање. Немци су довукли нове снаге за обрачун са устаницима.

9. Чланак у „Борби“ од 22. новембра 1941. потписан је са „Л“. Овде је тај чланак цитиран према књизи *Историјски архив Комунистичке партије Југославије*, том I, књ. 1, Београд,